

Publiceringsdatum
2017-02-14

ISBN: 978-91-7281-718-0

Enheten för miljöplanering och
miljöanalys
Telefon: 010-223 10 00
stockholm@lansstyrelsen.se

Kontaktperson: Mats
Thuresson

Fiskmåsar. Foto: Thomas Pettersson

Fågelskär i Mälaren 2016

Heltäckande inventering av kolonihäckande sjöfågel

Länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Västmanlands och Stockholms län bedriver tillsammans med Mälarens vattenvårdsförbund fågelinventering i Mälaren som en del av den regionala miljöövervakningen. Ralf Lundmark har under 2016 fungerat som fältprojektledare och har författat ett underlag till föreliggande resultatrapport. Per Hedenbo, Länsstyrelsen i Västmanlands län, har producerat områdeskartan samt sammanställt tabellerna över antal inventerade fåglar som återfinns i slutet av dokumentet.

Sammanfattning

Mälarens samtliga fågelskär har inventerats under perioden 21 maj-2 juni 2016. Detta är den elfte upplagan av denna inventering. Tidigare inventeringar har ägt rum årligen 2005-2014. Den genomförs nu vartannat år. Med fågelskär avses öar eller skär med kolonihäckande måsar eller tärnor. Under inventeringen har 358 holmar och skär inventerats. Metoden som använts är räkning av individer av utvalda fågelarter som bedöms som bofasta på respektive lokal. Årets fältarbete genomfördes av sammanlagt tolv personer fördelade på sju båtlag.

Sammanlagt inräknades 6 696 fåglar av 31 arter (exklusive storskarv) som bedömdes häcka på fågelskären. De fem talrikaste arterna var gråtrut (1 634), fisktärna (1 466), skratmåsar (1 099), fiskmåsar (1 011) och vigg (291).

Året bjöd på populationsökningar för silltrut och havstrut. Sämre gick det speciellt för skrattnås som fortsätter nedåt om än svagt. Även vitkindad gås hade ett svagt år men sett till hela inventeringsperioden var resultatet kring genomsnittet.

Bakgrund

Mälaren har under tio års tid, 2005-2014, varit föremål för omfattande studier av fåglar knutna till fågelskär. Detta har skett inom ramen för den miljöövervakning kopplad till Mälaren som bedrivs av länsstyrelserna i Stockholm, Södermanland, Uppsala och Västmanlands län tillsammans med Mälarens vattenvårdsförbund. Fåglar är mycket lämpliga att använda som indikatorer för tillståndet i natur och miljö. De är placerade högt upp i näringskedjorna och svarar därmed relativt snabbt på eventuella förändringar. Fåglar är också relativt lätta att identifiera till art samtidigt som antalet erfarna ornitologer är generellt fler än experter över flertalet andra organismgrupper.

Metod

2016 var inventeringen av Mälarens fågelskär på flera punkter en mer bantad variant av densamma från åren 2005-2014. Fågelskären inventeras numera vartannat år istället för som tidigare årligen. Ingen inventering genomfördes således 2015 i ordinarie regi. De särskilda landstigningarna som genomförts tidigare år och inventeringsmoment kopplade till detta har också slopats. Rapporterna är också som denna enklare än förut men med jämna mellanrum kommer utförligare utvärderingar och rapporter att produceras.

Fältinventeringen har genomförts enligt samma metod som tidigare (*Fåglar på fågelskär i stora sjöar Version 1:0, 2011-12-07*). Under 2016 förtydligades metoden enligt ”Handledning för övervakning av fåglar på fågelskär i stora sjöar. Sammanfattning av arbetsmoment enligt basnivån i Naturvårdsverkets undersökningstyp Undersökningsområde: Mälaren Version 2016-01-25”. Den senaste metodbeskrivningen har använts vid inventeringen.

Resultat

Fågelskär 2016

Hela Mälaren har inventerats och samtliga fågelskär enligt inventeringens definition har besökts. Definitionen av fågelskär är här ett skär, eller en grupp av skär, med kolonihäckande måsar, trutar och/eller tärnor samt storskarv. Dessutom ingår lokaler med ensamhäckande havstrut. Under inventeringen har man även översiktligt kontrollerat om nya skär har koloniserats av fåglar. Vid inventeringens start stod 350 holmar och skär att inventera. Under fältarbetet upptäcktes även sju nya fågelskär. Årets fältarbete genomfördes under perioden 21 maj-2 juni av sammanlagt tolv personer fördelade på sju båtlag.

Artvis genomgång från fågelskären

Den artvisa genomgång som följer rör främst arter med så pass bra träffbild i denna inventering att underlaget kan anses vara möjligt att utvärdera.

Vitkindad gås (Branta leucopsis)

Totalt summerades 59 individer från elva lokaler. En låg summa jämfört med medelvärdet på 81 individer för de senaste tre åren. Artens expansion till västra Mälaren ser ut att ha kommit av sig. Nu finns de endast på en lokal väster om Björkfjärden. Det är på "fågelberget" Stora Skorven i Blacken. Notabelt är att den vitkindade gåsens utbredning fortfarande expanderar inom Mälardalen. Bland annat har en flock slagit till i Norra Barken vid Söderbärke, Smedjebackens kommun, där minst sex par gjort häckningsförsök i sommar. Man kan fråga sig varför arten inte koloniserat Mälaren i någon större utsträckning? Jämfört med hela inventeringsperioden är det ändå ett ganska normalt värde då medianvärdet ligger på 62 individer.

Småskrake (Mergus serrator)

Totalt summerades 42 individer från 18 lokaler. Antalet är i nivå med medianvärdet för hela inventeringsperioden. Bottenåret 2013 registrerades endast fyra småskrakar.

Fiskgjuse (Pandion haliaetus)

Aktiva boplatser har noterats på 14 lokaler, vilket är högre än medelvärdet för hela perioden 2005-2016 som är 12 lokaler. Under 2014 inföll en toppnotering då hela 27 häckande fåglar på fågelskär registrerades på 20 lokaler.

Drillsnäppa (Actitis hypoleucos)

Totalt summerades 65 individer från 56 lokaler. Efter tre svaga år, 2012-2014, med summor mellan 45 och 51 individer är årets nivå tillbaka på medelvärdet för hela inventeringsperioden 2005-2016.

Skrattmå (Larus ridibundus)

Totalt summerades 1099 individer från 18 lokaler. Arten fortsätter att minska något även om årets summa bara ligger strax under medelvärdet för den senaste femårsperioden, 2010-2014. Det var från år 2010 till år 2011 som den stora minskningen skedde.

Fiskmås (Larus canus)

Totalt summerades 1011 individer från 131 lokaler. Medelvärdet för de fem senaste åren 2010-2014 är 876 individer. Endast under fyra inventeringar sedan starten 2005 har fler individer summerats.

Silltrut (Larus fuscus fuscus)

Totalt summerades 153 individer från 18 lokaler. Summan är den högsta någonsin. Samtliga individer noterades i Björkfjärden (148) och Östra Mälaren (5) där den förra står för hela ökningen. De tre individrikaste lokalerna var: Bergskär, Lövskär (71), Dansken (48) och Tegelskär (10). Skarvarnas flytt från Dansken till Tegelskär tycks spela en viktig roll för den senares utveckling som fågelskär. Silltruten har bland andra gynnats av den allt glesare träddäckningen som skarvarna orsakat.

Gråtrut (Larus argentatus)

Totalt summerades 1634 adulta individer från 102 lokaler. Det är en återhämtning då summan hamnar en bra bit över medelvärdena för den senaste femårsperioden, 2010-2014, som också kan betecknas som "minskningsåren". Tre lokaler håller alltjämt ställningarna som de enskilt individrikaste gråtrutskären: Stora och Lilla Skorven i Blacken (140), Dansken (115) och Bergskär/Lövsjär (96), båda i Björkfjärden.

Havstrut (Larus marinus)

Totalt summerades 32 adulta individer från 16 lokaler. Det här är en markant ökning efter två bottenår i följd. Endast 2005 erhöles en högre årssumma än denna. Då registrerades 34 individer.

Fisktärna (Sterna hirundo)

Totalt summerades 1466 individer från 55 lokaler. Summan är i nivå med medelvärdet för hela inventeringsperioden, 2005-2016. Fisktärnorna har i högre grad än andra arter omfördelats på fågelskären både inom och mellan Mälarens olika bassänger sedan den förra inventeringen 2014.

Storskarv (Phalacrocorax carbo sinensis)

Storskarvar inventeras separat vart tredje år, senast 2014, således inte detta år. Aktiva boplatser har ändå registrerats inom ramen för fågelskärsinventeringen. Totalt registrerades 19 aktiva kolonier. En koloni definieras här som samtliga häckningar/aktiva bon inom ett avstånd av 2000 meter ifrån varandra. Exempelvis räknas därmed Dansken och Tegelskär i Björkfjärden samman till en koloni. Tre nya, små kolonier har påträffats. Samtliga är belägna i Västmanlands län: Tibble sten respektive holme vid Ekudden, båda i Galten. Den tredje lokaliserades till stenblocket Skommarn i Granfjärden där tre ruvande skarvar låg på bo med två ruvande gråtrutar strax intill. I och med detta har Mälaren såvitt känt fått sina första markhäckande storskarvar. Vidare har kolonin på Torrgrund öster om Hjulstabron, i Södermanlands län, svällt och inbegriper nu även Helgonskär. Slutligen bör nämnas att skarvarna på Flottgrundet vid Ängsö i Västmanlands län har övergivit sina boplatser. 50 bon har övergivits tidigt 2016 eller mindre troligt året dessförinnan. Det var här allt började 1994 då Mälarens första häckningar av storskarv konstaterades.

Tack!

Samtliga som på något sätt bidragit till genomförandet av denna inventering tackas härmed för sin insats.

Ett stort tack vill jag tillägna uppdragsgivarna genom deras kontaktpersoner: Elisabeth Odhult (Länsstyrelsen i Uppsala län), Per Hedenbo (Länsstyrelsen i Västmanlands län), Per Flodin (Länsstyrelsen i Södermanlands län), Mats Thuresson (Länsstyrelsen i Stockholms län) och Ingrid Hägermark (Mälarens vattenvårdsförbund). Mats Thuresson har dragit ett tungt lass då han uthålligt ansvarat för en stor del av projektets administration på ett mycket föredömligt sätt.

Slutligen ett jättetack till alla er, som jämte mig själv, slitit med inventeringen i fält, utsatt er för risker på sjön och inte minst sett till att inventeringsresultatet kommit i land. Det räcker inte med att vara ornitolog för det här arbetet. Man måste vara något av en sjövan våghals också. Tack till er alla för att ni ställde upp och hoppas ni vill vara med igen: Mikael Rhönnstad, Patrik Rhönnstad, Gustav Renberg, Ingela Back, Ture Persson, Lars Broberg, Pekka Westin, Tomas Viktor, Björn Sjögren, Rickard Hoffman, Jonas Röttorp.

Referenser

Pettersson, T & Lundmark, R. 2015. Skarvar och fågelskär i Mälaren 2014. Rapport 2015:2. Länsstyrelsen i Stockholms län.

<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2015/rapport-2015-2.pdf>

Pettersson, T & Landgren, T. 2016.Handledning för övervakning av fåglar på fågelskär i stora sjöar. Sammanfattning av arbetsmoment enligt basnivån i Naturvårdsverkets undersökningstyp Undersökningsområde: Mälaren Version 2016-01-25

http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/tillstandet-i-miljon/Sjoar-och-vattendrag/Handledning_basnivan%20_Malaren.pdf

Övriga digitala referenser

www.artportalen.se

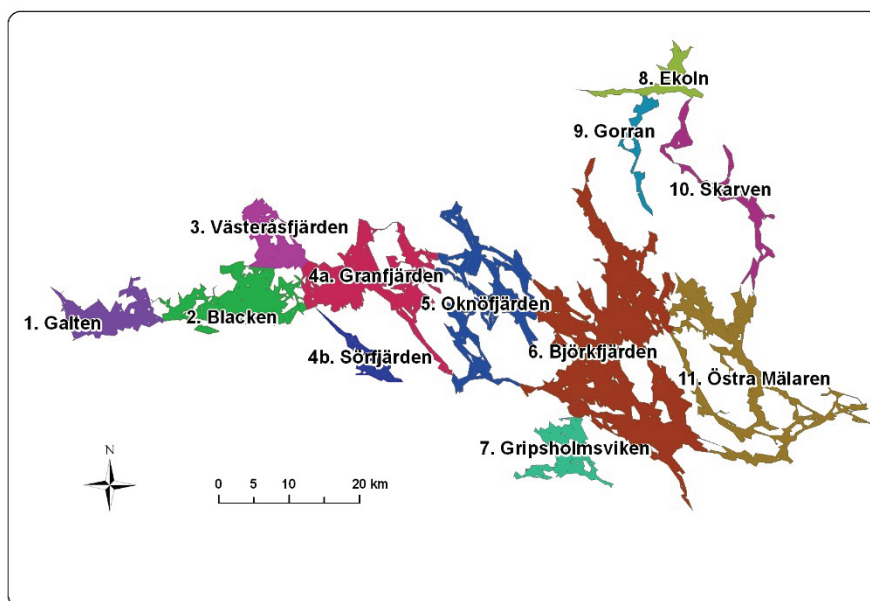
Bilagor

Bilaga 1–4. Tabeller över förekomst av fåglar på fågelskär enligt inventeringens definition. Redovisning av antal fåglar och lokaler per delområde 2016. Redovisning av antal fåglar och lokaler för hela Mälaren 2005-2016.

Observera att antal redovisade fåglar och lokaler till mindre del kan skilja sig jämfört med föregående års rapporter. Inför denna rapport har en grundlig genomgång av databasen gjorts och vi har valt att i summeringarna strikt följa inventeringens definition:

- Endast fåglar på fågelskär har tagits med, dvs
 - Skär med minst tre måsar, trutar eller tärnor som hävdar revir intill varandra
 - Skär med ett ensamt häckande havstrutpar
 - Skär med minst två par häckande storskarv
- Efter tio inventeringsår utan att fågelskärskriteriet uppfyllts tas lokalen bort från nästkommande års inventeringsprotokoll, dvs. några lokaler som inte varit fågelskär sedan 2005 har tagits bort i sammanräkningen för år 2016.

Inventeringsområden i Mälaren

Bilaga 1. Antal lokaler med häckande fåglar på fågelskär i Mälaren 2005-2016

Art	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2016
<i>Knölsvan</i>	33	36	28	34	46	33	27	32	30	23	31
<i>Sångsvan</i>				1		2		1	2	1	2
<i>Grågås</i>	14	9	11	10	16	10	12	17	22	9	15
<i>Kanadagås</i>	103	128	53	88	74	81	48	46	71	45	43
<i>Vitkindad gås</i>	6	7	9	14	5	8	9	8	15	12	11
<i>Bläsand</i>	1	2	4		2	1		3	5		1
<i>Snattherand</i>	12	7	6	8	11	8	9	13	4	9	18
<i>Kricka</i>				2		2				1	1
<i>Gräsand</i>	109	115	124	120	132	91	102	100	91	100	98
<i>Skedand</i>								1			1
<i>Brunand</i>				1	1		1	3	1		
<i>Vigg</i>	86	79	74	78	68	64	69	61	66	68	66
<i>Ejder</i>									1		
<i>Knipa</i>	49	58	46	70	49	44	40	38	33	18	36
<i>Småskrake</i>	20	20	17	18	19	19	12	12	2	12	18
<i>Storskrake</i>	25	30	25	39	22	14	19	18	15	21	18
<i>Storlom</i>	1	3	1	1	1	1				2	2
<i>Skäggdopping</i>	3	6	8	14	13	12	9	7	5	5	9
<i>Storskarv</i>	21	19	20	21	19	16	14	16	16	14	19
<i>Gråhäger</i>	7	3	3	8	3	5	4	5	4	2	13
<i>Havsörn</i>		1		2	2	3	2	1	3	1	4
<i>Brun kärrhök</i>								1			
<i>Fiskgjuse</i>	11	9	14	11	14	14	10	10	8	20	14
<i>Lärkfalk</i>		1	2		2		1		3		1
<i>Sothöna</i>	4	10	10	7	4	3	4	2		1	2
<i>Strandskata</i>	27	26	39	37	37	35	34	33	32	32	33
<i>Tofsvipa</i>								1			
<i>Rödbena</i>							1				
<i>Drillsnäppa</i>	50	47	51	55	54	61	63	37	41	37	56
<i>Skrattmåås</i>	26	20	28	20	18	19	19	20	17	19	18
<i>Fiskmåås</i>	126	129	147	132	139	135	135	128	118	115	131
<i>Silltrut</i>	20	18	17	25	21	18	20	12	16	17	18
<i>Gråtrut</i>	139	126	134	144	142	123	126	122	119	94	102
<i>Havstrut</i>	17	18	19	15	15	15	17	14	11	13	16
<i>Fisktärna</i>	64	45	53	51	60	58	54	42	45	47	55
<i>Kråka</i>	25	62	53	64	65	55	50	56	47	30	42
<i>Korp</i>	1	1	2	3	2	1	1	1	2	1	2

Bilaga 2. Totalt antal häckande fåglar (för storskarv antal bon) på fågelskär i Mälaren 2005-2016

Art	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2016
<i>Knölsvan</i>	47	63	39	63	76	54	42	52	49	37	50
<i>Sångsvan</i>				1		3		2	4	2	4
<i>Grågås</i>	33	51	59	82	135	27	156	80	88	46	73
<i>Kanadagås</i>	242	322	142	219	197	180	120	96	151	91	87
<i>Vitkindad gås</i>	65	55	35	56	42	69	62	81	109	75	59
<i>Bläsand</i>	2	4	7		3	1		6	7		2
<i>Snattherand</i>	20	17	13	20	18	11	27	30	6	18	36
<i>Kricka</i>				3		3				1	1
<i>Gräsand</i>	312	350	337	370	426	268	301	318	282	238	255
<i>Skedand</i>								2			1
<i>Brunand</i>				1	1		5	3	1		
<i>Vigg</i>	368	346	366	401	309	260	355	272	325	273	291
<i>Ejder</i>									1		
<i>Knipa</i>	116	128	102	165	120	98	74	87	66	36	77
<i>Småskrake</i>	47	53	56	40	47	41	24	22	4	18	42
<i>Storskrake</i>	49	67	41	86	45	31	28	37	30	35	33
<i>Storlom</i>	2	5	1	1	2	2				3	2
<i>Skäggdopping</i>	3	11	19	37	89	53	36	47	33	27	61
<i>Storskarv</i>	2178	1945	2476	2359	2368	2065	1948	Ej räknat	Ej räknat	2210	Ej räknat
<i>Gråhäger</i>	28	19	15	11	4	16	12	11	7	9	22
<i>Havsörn</i>		2		3	2	4	3	1	4	2	5
<i>Brun kärrhök</i>								1			
<i>Fiskgjuse</i>	18	11	19	13	18	18	13	13	16	27	21
<i>Lärkfalk</i>		1	2		3		2		3		1
<i>Sothöna</i>	5	18	17	22	14	8	6	3		2	3
<i>Strandskata</i>	42	42	55	66	61	58	56	47	52	56	55
<i>Tofsvipa</i>								1			
<i>Rödbena</i>							1				
<i>Drillsnäppa</i>	63	68	71	71	72	81	82	45	51	48	65
<i>Skrattmåås</i>	1543	1821	1334	1754	1590	1445	927	1011	1209	1198	1099
<i>Fiskmåås</i>	984	1160	1014	1139	1090	985	853	854	818	870	1011
<i>Silltrut</i>	137	147	88	121	117	101	108	110	143	114	153
<i>Gråtrut</i>	1782	1794	1775	1938	1774	1530	1633	1603	1484	1478	1634
<i>Havstrut</i>	34	32	28	23	23	25	26	27	17	19	32
<i>Fisktärna</i>	1799	1724	1549	1226	1098	1372	1499	1332	1479	1579	1466
<i>Kråka</i>	28	70	65	81	79	69	70	65	54	40	52
<i>Korp</i>	2	1	3	4	2	1	1	2	2	1	3
Totalt antal fåglar (ej storskarvbon)	7771	8382	7252	8017	7457	6814	6522	6261	6495	6343	6696

Bilaga 3. Antal lokaler med häckande fåglar på fågelskär 2016 per inventeringsområde

Art	Galten	Blacken	Västeråsfjärden	Granfjärden inkl Sörfjärden	Oknöfjärden	Björkfjärden	Gripsholmsviken	Ekoln, Gorran och Skarven	Östra Mälaren	Summa lokaler
<i>Knölsvan</i>		1				16	3	1	10	31
<i>Sångsvan</i>						2				2
<i>Grågås</i>	3	2		3		1	2	1	3	15
<i>Kanadagås</i>	6	3		5	2	16		3	8	43
<i>Vitkindad gås</i>		1				4			6	11
<i>Bläsand</i>						1				1
<i>Snattherand</i>				2	3	10			3	18
<i>Kricka</i>						1				1
<i>Gräsand</i>	10	7	3	13	8	34	1	6	16	98
<i>Skedand</i>						1				1
<i>Vigg</i>		3	1	19	6	27		3	7	66
<i>Knipa</i>		3	2	4	1	20			6	36
<i>Småskrake</i>		1				15	1		1	18
<i>Storskrake</i>					1	11	2		4	18
<i>Storlom</i>					1	1				2
<i>Skäggdopping</i>		1		1		2			5	9
<i>Storskarv</i>	4	2		3	3	3	1	2	1	19
<i>Gråhäger</i>		1			1	3			8	13
<i>Havsörn</i>	1					3				4
<i>Fiskgjuse</i>					1	9	2		2	14
<i>Lärkfalk</i>						1				1
<i>Sothöna</i>				1					1	2
<i>Strandskata</i>	5	3	2	1	2	13			7	33
<i>Drillsnäppa</i>	7	5	3	10	4	18	1	1	7	56
<i>Skrattmås</i>	2			5		4	1	2	4	18
<i>Fiskmås</i>	8	10	1	25	10	50	4	4	19	131
<i>Silltrut</i>						14			4	18
<i>Gråtrut</i>	12	8	4	23	10	26	5	4	10	102
<i>Havstrut</i>	2	1		3	1	9				16
<i>Fisktärna</i>	3	5	1	18	2	12	2	4	8	55
<i>Kråka</i>		2		7	7	14	2	1	9	42
<i>Korp</i>				1		1				2

Bilaga 4. Totalt antal häckande fåglar på fågelskär 2016 per inventeringsområde

Art	Galten	Blacken	Västeråsfjärden	Granfjärden inkl Sörfjärden	Oknö-fjärden	Björk-fjärden	Gripsholmsviken	Ekoln, Gorran och Skarven	Östra Mälaren	Summa häckande fåglar
<i>Knölsvan</i>		2				28	4	2	14	50
<i>Sångsvan</i>						4				4
<i>Grågås</i>	9	18		31		2	7	1	5	73
<i>Kanadagås</i>	10	6		9	5	34		5	18	87
<i>Vitkindad gås</i>		8				15			36	59
<i>Bläsand</i>						2				2
<i>Snatтерand</i>				5	4	20			7	36
<i>Kricka</i>						1				1
<i>Gräsand</i>	22	16	4	36	14	87	1	16	59	255
<i>Skedand</i>						1				1
<i>Vigg</i>		12	2	65	20	147		6	39	291
<i>Knipa</i>		4	4	4	1	51			13	77
<i>Småskrake</i>		2				37	1		2	42
<i>Storskrake</i>					1	19	2		11	33
<i>Storlom</i>					1	1				2
<i>Skäggdopping</i>		1		4		4			52	61
<i>Storskarv</i>	Ingen fullständig räkning av antalet storskarvar (bon) 2016									
<i>Gråhäger</i>		1			1	7			13	22
<i>Havsörn</i>	2					3				5
<i>Fiskgjuse</i>					2	12	4		3	21
<i>Lärkfalk</i>						1				1
<i>Sothöna</i>				1					2	3
<i>Strandskata</i>	7	4	2	3	6	22			11	55
<i>Drillsnäppa</i>	8	7	3	11	4	20	1	1	10	65
<i>Skrattmås</i>	38			525		137	170	131	98	1099
<i>Fiskmås</i>	21	49	2	302	77	404	10	10	136	1011
<i>Silltrut</i>						148			5	153
<i>Gråtrut</i>	145	293	36	429	69	572	11	20	59	1634
<i>Havstrut</i>	4	2		11	2	13				32
<i>Fisktärna</i>	36	73	58	326	127	531	36	114	165	1466
<i>Kråka</i>		3		9	7	17	2	1	13	52
<i>Korp</i>				2		1				3
Totalt antal fåglar	302	501	111	1773	341	2341	249	307	771	6696